

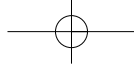
KOKK- OG SERVITØRFAG

Heidrun Aikio og Pål R. Johansen

Kosthold, ernæring og helse

Yrkeslitteratur as

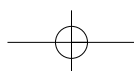

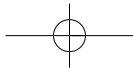
Heidrun Aikio og Pål R. Johansen

Kosthold, ernæring og helse

Vg2 kokk- og servitørfag

Yrkeslitteratur as

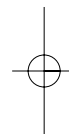
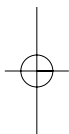

© Yrkeslitteratur as 2008

ISBN 978-82-584-0599-0

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven eller i strid med avtaler om kopiering som er gjort med KOPINOR, interesseorganisasjon for rettighetshavere til åndsverk. Forbudet gjelder både hele verket og deler av det, medregnet lagring i elektroniske medier, visning på bildeskjerm og innspilling på bånd.

Yrkeslitteratur as
Postboks 5178 Majorstuen, 0302 Oslo
Tlf. 23 27 59 00, faks 22 43 02 39
post@yrkeslitteratur.no
www.yrkeslitteratur.no

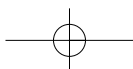

Illustrasjoner/foto:

Axellus/Möllers tran, Fresenius KABI/Thick&Easy, JUPITERIMAGES, Norsk Cøliakiforening, Novartis Nutrition/MiniMax, Opplysningskontoret for frukt og grønnsaker/Stein Henningsen, Opplysningskontoret for kjøtt/Alf Börjesson/Astrid Hals/Studio Dreyer-Hensley, Rieber & Søn Food Service/TORO, Sven Svensson (Oatly), TINE BA, Unni Baastad

Omslagsbilde: JUIITERIMAGES
Grafisk tilrettelegging: Interface Media as
Sats: Novarese Book 10,5 pt
Trykt på: G-print

Trykk: Interface Media as

Forord

Denne boka er skrevet for faget Kosthold, ernæring og helse for vg2 kokk- og servitørfag.

Et av hovedmålene i læreplanen er at du skal lære å se sammenhengen mellom kosthold, ernæring, levevaner og helse. På vg1 fikk du grunnleggende kunnskap om disse temaene. I denne boka får du en kort repetisjon – i tillegg gir den mer konkrete råd og kunnskap for hva som skal til for å oppnå god helse og sunne spise- og levevaner.

Del to tar for seg det vi kaller spesialkost – kosthold for friske og syke i institusjoner. Du finner teori, menyforslag, matlagingsråd og kostholdsråd for bl.a. hverdagskost (normalkost), forskjellige sykdommer og lidelser, kulturer og religioner. Du finner oppgaver til alle kapitler og temaer.

Vi håper du får glede og nytte av boka, og at du føler at du får bruk for kunnskapen både i hverdagen og i arbeidslivet.

Oslo, august 2008
Heidrun Aikio og Pål R. Johansen

Innhold

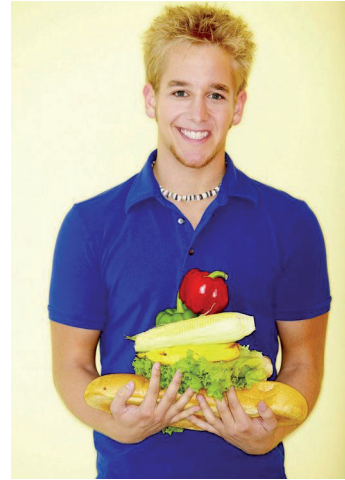
Næringsstoffer og energi – en kort repetisjon	7
Karbohydrater	8
Fett	9
Proteiner	10
Vitaminer og mineraler	11
A-vitamin	11
B-vitamin	11
C-vitamin	11
D-vitamin	12
E-vitamin	12
K-vitamin	12
Mineral- og sporstoffer	12
Spise- og levevaner	15
Spisevaner	15
Hva skal vi spise?	15
Når skal vi spise?	16
Kostholdsregistrering	18
Mat og fysisk aktivitet	20
Mat før trening	20
Mat etter trening	20
Vann	20
Folkehelse	21
Norsk ungdoms helse	22
Oppskrift for et sunnere kosthold	24
KMI, overvekt og fedme	26
KMI	26
KMI og vurdering av vekt	27
Røyking og snusing	30
Snusing	31
Alkohol	32

Psyisk helse	33
Hva er depresjon?	34
Behandling av depresjon	34
Angst	35
Spiseforstyrrelser	36
Fire typer spiseforstyrrelser	36
Behandling av spiseforstyrrelser	37
Utbrenthet	38
Generelle råd for bedre psykisk helse	38
Vis omtanke – hjelp andre	38
Spesialkostlære	39
Kosthold for friske	39
Kostholdet i institusjoner eller i sykehus	42
Energibehovet under sykdom	43
Ulike serveringssystemer	45
Brettservering	45
Bufféservering	45
Bulk- eller kantineservering	45
Karottservering	45
Selvserveringssystem	45
Måltidsfordelingen	46
Matkortet	46
Hverdagskost	47
Brødmåltidene	51
Lunsj	53
Middagsmåltidet	53
Mellommåltider	55
Målgruppene	56
Variasjon	57
Økonomi	57
Økologi	57
Kost for forskjellige grupper i samfunnet	59
Kost for svangerskap og barseltid	59
Kost for barn og unge	60
Kost for eldre	61
Kost ved diabetes	61

Kost i forskjellige kulturer og religioner	64
Ulike innvandregrupper i Norge	64
Matregler i jødedommen	67
Matregler for muslimer	67
Andre religioner (hinduisme, buddhisme)	68
Vegetarkost	69
Kost med annen konsistens	71
Flytende kost	72
Findelt kost	74
Geleringskost	75
Ulike spesialkost	77
Allergi eller intoleranse mot en eller flere råvarer	78
Laktoseredusert kost	83
Cøliaki – glutenfri kost	91
Fettredusert kost	99
Energi- og næringstett kost	105
Kost ved nyresykdommer	109
Natriumredusert kost	109
Kaliumredusert kost	114
Proteinredusert kost	118
Kostbehandling ved hjerte- og karsykdommer	124
Kostbehandling ved kolesterolredusert kost	126
Kostbehandling ved kreft	128
Stoppekost	132
Lettkost	134
Stikkord	136

Kapittel 1

Næringsstoffer og energi – en kort repetisjon

Et av hovedmålene i læreplanen for vg2 er at du skal lære å se sammenhengen mellom kosthold, ernæring, levevaner og folkehelse. Det du lærte på vg1 har gitt deg noe av grunnlaget for å forstå disse temaene. Du lærte blant annet om næringsstoffene. Husker du alt du lærte da? Vi starter for sikkerhets skyld med en kort sammenfatning.

Vi deler næringsstoffene i energigivende næringsstoffer og ikke-energigivende næringsstoffer.

De energigivende næringsstoffene er (skriv inn svaret før du leser videre):

- 1 .....
- 2 .....
- 3 .....

Svarene står på neste side.

Kapittel 2

Spise- og levevaner

Hva betyr ordene *spisevaner* og *levevaner*? Bruk gjerne noen minutter for deg selv, eller sammen med noen andre i klassen og sett opp noen punkter.

Spisevaner

Du er *hva du spiser*, sier et uttrykk. Tenker du etter hva du spiser? Hva er viktigst når du velger mat? Skal den først og fremst være sunn? Billig? God? Det ene utelukker selvsagt ikke det andre, det fins god mat som er sunn, og billig mat som er god. Og vi skal ikke hele tiden bare tenke på om maten vi spiser er sunn. Hovedpoenget er at vi til daglig skal velge god, sunn og variert mat. Når det er fest og selskap en sjelden gang, så velger vi det vi har mest lyst på.

Spisevaner kan forklares med **hva og når** vi spiser og drikker.

Levevaner kan forklares med hva vi gjør i løpet av et døgn, bl.a. spisevaner, søvn og fysisk aktivitet.

Hva skal vi spise?

Stikkordet er **variasjon**. Det betyr ikke at man skal spise forskjellig hver dag, men heller ikke nøyaktig det samme hver dag, til alle måltider. Spiser du havregryn med bananer og melk til frokost hver dag, så er det en sunn start på dagen, selv om du spiser det nesten hver dag. Det viktigste er å variere det totale kostholdet. Til middag kan du variere mellom fisk, kylling og kjøtt. Du kan velge mellom ris, pasta og poteter, og mange slags grønnsaker. Til lunsj kan du velge mange sorter pålegg og du kan avslutte lunsjen med forskjellig frukt.

Det fins noen hovedregler og – hvis du følger disse – så får du langt på vei til en god helse:

- 5 om dagen – spis fem porsjoner frukt og grønnsaker hver dag. Det kan være et glass appelsinjuice til frokosten, en banan som mellommåltid, en gulrot sammen med

Registrering av rett/måltid

Hjelp

egne retter

innhold

Navn: FROKOST ONSDAG

ingredienser	mengde	gram
1 Brød, 1/2 sammalt mel, sk melk	2 sk	60 g
2 Lettmeik, 1,5 %	1 gl	150 g
3 Brunost, Gudbrandsdalsost	1 p	15 g
4 Nøttepølegg, type Nugatti	2 p	20 g
5 Brennrikt	2 p	10 g

beregning

Næringsstoffer	Totalt	Merket matvare
mengde	255 g	
EnergikJ	1900	
Protein.g	13,6	
Fett.g	20,7	
Karbohydrat.g	51,2	

Velg matvare

Grupper

Meik, fete, rømme, yoghurt	Ost	Egg
Kjøtt, kjøttprodukter	Fisk, fiskeprodukter	Mel, gryn, korn, ns og pasta
Brød, rundstykker m.m.	Kaker	Poteter
Grønnsaker	Frukt, nøtter	Bær, syltetøy
Margarin, olje, majones	Sukker, søtpølegg	Drikkevarer
Godter, snacks	Ferdige retter, sauser	Dessertar
Spedbarnsmat	Diverse	EGNE RETTER

Brød, rundstykker m.m.

Glutenfritt brød, fint, vann

Glutenfritt brød, grovt, lettmeik

Glutenfritt brød, grovt, vann

Grovbrød ekstra grovt, 75% sammalt mel

Grovbrød, halvsteikt type, steikt

Grovbrød, med sirup, kjøpt

Grovbrød, uten sirup, kjøpt

Helkornbrød, 20% sammalt mel, kjøpt

Husholdningsbrød, finbrot, kjøpt

Hvetskake

Kneippbrød, Bakers

Kneippbrød, grovt, 50% sammalt mel, kjøpt

Kneippbrød, kjøpt

Landbrød, halvsteikt type, steikt

Loff, hvitt brød, formsteikt, kjøpt

Loff, hvitt brød, halvsteikt type, steikt

Loff, hvitt brød, kjøpt

Loff, hvitt brød, sk melk

Sett sammen kosthold

Hjelp

	mandag	tirsdag	onsdag	torsdag	fredag	menndt	gram	lørdag	søndag	gj snitt
Måltid 1			FROKOST	FROKOST	FROKOST	FREDAG	1 stk	225 g		237 g
Måltid 2			LUNSI	ON	LUNSI	TC	LUNSI	FREDAG	1 stk	255 g
Måltid 3			MELLOM	MELLOM	MIDDAG	FREDAG	1 stk	850 g		355 g
Måltid 4			MIDDAG	C	MIDDAG	T	SNOP	FREDAG	1 stk	160 g
Måltid 5			KVELDSM	KVELDMA						252 g
Måltid 6										
Annet										

Mat på Data 5.0

Hjelp

Registrer e rett måltid

Se på matvare e rett måltid

Sett sammen kosthold

Næringsstoffer	mandag	tirsdag	onsdag	torsdag	fredag	lørdag	søndag	gj snitt
Mengde.g			1345	1345	1490			1393
EnergikJ			6864	6527	10317			7902
Protein.g			57,5	60,5	74,7			64,2
Fett.g			66,7	48,2	109,5			74,8
Karbohydrat.g			194,8	208,3	285,7			229,6

Mat på Data 5.0

Hjelp

Registrer e rett måltid

Se på matvare e rett måltid

Sett sammen kosthold

EnergikJ	mandag	tirsdag	onsdag	torsdag	fredag	lørdag	søndag	gj snitt
Mengde			1345	1345	1490			1393
EnergikJ			6864	6527	10317			7902
Protein			14	16	12			14
Fett			37	28	40			36
herav mettet+trans*			17	15	20			17
*transfett			1	1	1*			1
herav enumettet			13	9	13			12
herav flerumettet			4	3	4			4
Karbohydrat			49	56	48			50
herav tilsatt sukker			9	7	19			13

Anbefalinger E%

Protein: 10-20%

Fett: 25-35%

herav mettet+trans* < 10%

*transfett: < 1%

herav enumettet: 10-15%

herav flerumettet: 5-10%

Karbohydrat 50-60%

herav tilsatt sukker: < 10%

Her ser du skjermbilder fra et eksempel på registrert kosthold av ei midtels aktiv jente på 17 år.

Spiseforstyrrelser

Boka *Kosthold og livsstil*, som du kanskje brukte i fjor, forteller om spiseforstyrrelser, men vi kan repetere litt her.

Hvis hverdagen din stort sett handler om tanker og følelser om mat, kropp og vekt, så har du sannsynligvis en såkalt spiseforstyrrelse.

Spiseforstyrrelser rammer i stor grad jenter i tenårene og unge kvinner, men nyere forskning viser at andelen gutter og menn er økende.

I Norge er det ca. 27 000 personer mellom 15–44 år som har anoreksi, ca. 8 000 har bulimi og ca. 28 000 lider av tvangsspising. De fleste er i aldersgruppen 12–19 år, men det kan også starte senere i livet. De aller fleste er kvinner.

Spiseforstyrrelse er en psykisk lidelse, og det er veldig viktig at men ber om hjelp til å komme ut av det.

Fire typer spiseforstyrrelser

Spiseforstyrrelser deles gjerne inn i tre typer: **anoreksi**, **bulimi** og **tvangsspising**. I tillegg har vi det som ofte kalles *den fjerde spiseforstyrrelsen*, **ortoreksi**.

Anoreksi

- Begrenser du hva du spiser og hvor mye du spiser? Anoreksi er motstand mot å opprettholde en kroppsvekt over minimal normalvekt for alder og høyde.
- Har du intens frykt for å legge på deg?
- Har du en forstyrret opplevelse av kroppens vekt, størrelse eller form? Eller oppleves kroppen eller deler av den som fet, selv om andre sier du er tynn?
- Har du hatt fravær av minst tre påfølgende menstruasjonssykluser (for kvinner)?

Bulimi

- Har du gjentatte episoder med overspising (raskt konsum av store mengder mat over en bestemt tidsperiode)?
- Opplever du tap av kontroll over matinntaket (en følelse av at du ikke kan stoppe å spise eller regulere matmengden)?

Hverdagskost

Dette er den kostformen de fleste bruker.

Kosten brukes til de fleste som bor på:

- Alders- og sykehjem
- I psykiatriske institusjoner
- Vernet bofellesskap
- Skoler, internater, forsvaret
- Andre institusjoner

Hverdagskost blir altså brukt av de fleste pasienter som ikke trenger spesialkost, men som lider av:

1. Infeksjonssykdommer
2. Hudsykdommer
3. Sykdommer i hjerte- og karsystemet
4. Lungesykdommer
5. Muskel- og skjelettsykdommer
6. Nevrologiske sykdommer
7. Sykdommer i fordøyelsesorganene

Hverdagskosten skal være i samsvar med Sosial- og helsedirektoratets anbefalinger for sammensetning av kostholdet. Hverdagskosten vil derfor også passe til folk med:

- Diabetes
- Overvekt
- Forstoppelse
- Gravide og barselkvinner

Det vil være små endringer i hverdagskosten til de forskjellige gruppene.

På de neste sidene ser du eksempler på menyer for hverdagskost (normalkost) fra Rikshospitalet i Oslo.

I fruktdesserter som kokes, f.eks. rabarbrasuppe, bør frukten kokes og jevnes ferdig før sukkererstatningen tilsettes og smakes til. Koks sukkererstatning gir en bitter smak.

Arbeidsoppgaver

1. Hva er grunnen til at noen får diabetes type 1?
2. Hva kan vi gjøre for å regulere sykdommen diabetes type 2?
3. Hva er viktigst for pasienter med diabetes type 1 og type 2?

Kost i forskjellige kulturer og religioner

Hva som regnes som spiselig mat er forskjellig fra kultur til kultur. Det vi spiser betyr mer enn bare å gi kroppen den energien og næringsstoffene den trenger.

Maten vi spiser kan også være med å gi oss en identitet som medlem av en bestemt gruppe, samtidig som den gir en bestemt stemning. Derfor er det vanlig at viktige hendelser i et menneskes liv blir feiret med et måltid mat.

Råvarer som en kultur regner for delikatesse er utenkelig som mat i en annen kultur. I Norge er det utenkelig å spise marsvin, men i Ecuador holdes marsvin som matdyr. Både kinesere og indianere spiser hundekjøtt, og katter regnes som en delikatesse i det afrikanske landet Lesotho. Samtidig har vi matretter her i Norge som er utenkelig å spise for andre, som f.eks. rakefisk og lutefisk.

Enkelte religioner har forbud mot å spise visse råvarer, og for rettroende er det viktig å overholde påbudene om mat. Andre grupper lar være å spise animalsk føde på grunn av et spesielt livssyn. De gruppene vi tar med her er:

1. Ulike innvandrergupper i Norge
2. Matregler for rettroende jøder
3. Matregler i den muslimske verden
4. Det hinduistiske kostholdet

Ulike innvandrergupper i Norge

For å gi kostveiledning til personer med innvandrerbakgrunn er det viktig å kjenne til de kulturelle og religiøse føringene som påvirker

Bruk pynt på maten, det gjør den delikat og pasienten kan bare legge det til side hvis vedkommende ikke klarer å spise den.

Menyforslag til findelt kost

Frokost

- 4 halve skiver brød eller grøt
- Plantemargarin
  - ½ med smøreost
  - 2 halve med leverpostei
  - ½ med syltetøy
- 1 glass lettmeik
- 1 glass juice
- Te/kaffe

Mellommåltid

- 1 fruktyoghurt eller
- 1 smoothie

Lunsj

- 2,5 dl blomkålsuppe
- 1 hel brødkive
- Plantemargarin
  - ½ med smøreost
  - ½ med leverpostei (kyllingpostei)
- 1 glass lettmeik

Middag

- 2 poteter (pasienten kan mose dem selv)
- 150 g godt kokte grønnsaker
- Kjøtt- eller fiskerett (kjøttet må være findelt eller opplaget)
- Rikelig med saus
- Dessert

Kaffe

- Kaffe
- affemat (formkake, kringle e.l.)

Kvelds

- 4 halve skiver brød
- plantemargarin
  - 2 halve med fiskepudding med majones
  - ½ med smøreost
  - ½ med banan og syltetøy
- 1 glass lettmeik
- Kaffe/te

Geleringskost

Geleringskost brukes til pasienter som har svelgeproblemer. Det er ofte lettere å spise mat som lar seg forme enn flytende kost. Geleringskost har bløt konsistens, men fast form. Eksempler på slik mat er: puddinger, gelé, fromasj, grateng uten klumper, mousse, krem. Denne kosten skal ha samme næringsinnhold som hverdagskosten, men kan berikes ut fra den enkeltes behov. Utfordringen er å variere tilbudet slik at de samme rettene ikke serveres flere ganger samme uke.

Stikkord

A

acesulfam K 63
Addisons sykdom 115
aldershjem 43
alfa-linolensyre 52
alkohol 23, 32
alkoholmisbruk 33
allergi 78
aminosyrer 10
amming 25
anbefalinger, kostholds-
sammensetning 44
angst 35
animalsk 10
anoreksi 36
antioksidanter 12
arteriosklerose 124
aspartam 63
A-vitamin 11

B

barn 60
barseltid 59
betakaroten 11
binyrebarksvikt 115
biotin 11
blodsukker 9
brettservering 45
brun saus 111
brødmåltider 51
buddhisme 68
bufféserving 45
bulimi 36

bulkservering 45

B-vitamin 11
bær 55

C

celler 10
Crohns sykdom 99
C-vitamin 11
cyklamat 63
cøliaki 91

D

depresjon 33
dermatitis herpetiformis 92
dessert 54
diabetes 27, 61
diaré 132
disakkarider 8
drikke 51
druesukker 8
D-vitamin 12

E

eggemelk 106
eldre 61
energi 7
energibehov, sykdom 43
energitett kost 105
energi 9
E-vitamin 12

- F
- faste 67
  - fedme 26
  - fem om dagen 15
  - fett 9, 24
  - fettdiaré 99
  - fettreduert kost 99
  - fettsyrer 10, 22
  - fiber 51
  - findelt kost 74
  - flyskrekk 35
  - flytende kost 72
  - folat 41
  - folkehelse 21
  - Folkehelseinstituttet 22
  - folsyre 11
  - forstoppelse 51
  - frokost 17
  - frukt 55
  - fruktose 8
  - fruktsukker 8
  - fysisk aktivitet 20
- G
- galaktose 8
  - gallestase 99
  - geitemelk 80
  - geleringskost, 75
  - glukose 8, 62
  - glutenfri kost 91
  - glutenfritt, oversikt 96
  - glutenintoleranse 91
  - glykogen 8
  - grovbrød, glutenfritt 95
  - gruppeoppgave 29
  - grønnsaker 54
- H
- halal 67, 68
  - handlingsplan 24
  - haram 67
- havremelk 80
  - helseundersøkelse 22
  - hestemelk 80
  - hinduer 66
  - hindusime 68
  - hjerte- og karsykdommer 124
  - hverdagskost 42, 47
  - hvit saus, glutenfri 95
  - hvit saus, laktoseredusert 87
  - hyperkalemi 114
  - hypokalsemi 115
- I
- idrett 23
  - innvandregrupper 64
  - institusjoner 42
  - insulin 62
  - intoleranse 78
- J
- jern 13
  - jod 13
  - jødedommen 67
- K
- kaliumreduert kost 114
  - kalsium 13
  - kalsiumtilskudd 85
  - kantineservering 45
  - karbohydrater 8
  - karottservering 45
  - KMI 23, 26, 27, 28
  - koagulasjon 12
  - kolesterol 124
  - kopper 13
  - kornproduktet 51
  - kostbehandling,
    - kolesterolreduert 126
  - kostbehandling, kreft 128
  - kostbehandling, oversikt 123
  - kostfiber 8, 24

- kostholdsregistrering 18
kostholdsvariasjon 57
kostråd arteriosklerose 125
kostråd, barn 60
kostråd, barseltid 59
kostråd, diabetes 62
kostråd, eldre 61
kostråd, kreft 129
kostråd, proteinreduisert 119
kostråd, stoppekost 132
kostråd, vegetarianere 70
kreft 128
krom 13
kroppsmasseindeks 23
K-vitamin 12
- L
- laktase 84
laktaseenzymer 87
laktoovovegetarisk 70
laktoseinnhold, oversikt 85
laktoseintoleranse 83
laktoseredusert kost 83
laktovegetarisk 70
lettkost 134
levevaner 15
lunsj 53
lysterapi 35
- M
- magnesium 13
maltose 8
maltsukker 8
Mat på data 18
matallergi 78
matintoleranse 78
matkort 46
matlagingsfett 54
matlagingsråd, allergi 79
matlagingsråd, diabetes
matlagingsråd, energitett 105
matlagingsråd, fettreduisert 100
matlagingsråd, findelt kost 74
matlagingsråd, flytende kost 73
matlagingsråd, glutenfritt 93
matlagingsråd, innvandrere 66
matlagingsråd,
    kolesterolreduisert 127
matlagingsråd,
    laktoseredusert 86
matlagingsråd, lettkost 134
matlagingsråd, muslimer 68
matlagingsråd,
    natriumreduisert 111
matlagingsråd, næringstett 105
matlagingsråd, stoppekost 133
matlagingsråd, vegetarianere 71
MCT 100
melkesukker 8
mellommåltid 17, 55
meny, hverdagskost 48
menyforslag, egg- og
    melkeproteinallergi 83
menyforslag, energitett 108
menyforslag, fettreduisert 104
menyforslag, findelt kost 75
menyforslag, flytende kost 73
menyforslag, geleringskost 76
menyforslag, glutenfri 98
menyforslag, hverdagskost 58
menyforslag, kaliumreduisert 118
menyforslag, laktoseredusert 90
menyforslag,
    natriumreduisert 111
menyforslag, næringstett 108
menyforslag, proteinreduisert 122
menyplanlegging 56
mettet fett 10
middag 53
mineralstoffer 12
MiniMax 87
monosakkarider 8

morsmelkerstatning 87
muslimer 67
måltidsfordeling 46

N

NaCl 110
natriumredusert kost 109
niacin 11
nikotin 30, 32
Norges helse 28
normalkost 42, 47
nyresvikt 115
nyresykdommer 109
næringsstoffer 7
næringsstoffer,
    anbefalt inntak 40, 41
næringsstett kost 105

O

omega-3 52
oppgaver 16, 18, 29, 44, 68, 61,
    64, 67, 68, 68, 71, 76, 90, 98,
    104, 108, 122, 128, 132, 133,
    134
ortoreksi 37
overspising 36
overvekt 26

P

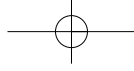
pantotensyre 11
polysakkarider 8
poteter 54
Pro Sobee 87
proteiner 10
proteinredusert kost 118
pro-vitamin 11
psykisk helse 33
psykisk helse, råd 38
pålegg 52

R

Ramadan 67
retinol 11
riboflavin 11
rismelk 80
røyk 22
røykevaner 29
røyking 30

S

sakkarin 63
salt 24, 110
saltinntak 110
samtaletterapi 34
sauser 54
selen 13
selvmord 35
selvservering 45
serveringssystemer 45
sink 13
skolefrukt 17
skolemat 17
snus 23
snusing 30, 31
soyamelk 80
spedbarn 25
spesialkost, oversikt 77
spisefett 52
spiseforstyrrelser 36
spisevaner 15
sporstoffer 12
stivelse 8
stoppekost 132
sukker 8, 24
sukruse 8
svangerskap 59
sykehjem 43
sykehus 42
søtningmidler 63

T
tannlegeskrekk 35
tenner 71
tiamin 11
tokoferoler 12
transfett 22
trening 20
triglyserider 124
tvangsspising 37
tyggeproblemer 72, 74

U
umettet fett 10
utbrenthet 38

V
vann 20
vegankost 70
vegetabilsk 10

vegetarianer 69
vegetarkost 69, 70
vinterdepresjon 35
vitamin A 11
vitamin B 11
vitamin C 11
vitamin D 12
vitamin E 12
vitamin K 12
vitaminer 11
væsketap 20

W
WHO 26

Ø
ødem 109
økologi 57
økonomi 57

